

Walter Holtzapfel, M.D.

ΤΟ ΠΕΠΡΩΜΕΝΟ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Οι τρεις κατευθύνσεις της
ανάπτυξης του ανθρώπου

ΤΟΜΟΣ Ι

ΑΝΘΡΩΠΟΣΟΦΙΚΗ ΙΑΤΡΙΚΗ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΤΡΑ

Τίτλος: Το πεπρωμένο των παιδιών - Τόμος Ι
Οι τρεις κατευθύνσεις της ανάπτυξης του ανθρώπου.

Συγγραφέας: Walter Holtzapfel, M.D.
Μετάφραση: Γεράσιμος Ε. Κατραμάδος
Επιμέλεια έκδοσης: Άρτεμις Φ. Χανιώτη

ISBN: 978-618-5735-57-9

Εκδόσεις ETRA® 2026
Ευεργετών 7, Π. Φάληρο, 17563
Τ.: 210 9811753
www.etra.gr

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αναπαραγωγή, ολική ή περιληπτική, η κατά παράφραση ή διασκευή απόδοση της μετάφρασης του βιβλίου με οποιονδήποτε τρόπο, χωρίς προηγούμενη γραπτή άδεια του εκδότη.

Το έργο του Ανθρωποσοφικού Κινήματος ουσιαστικά είναι να μας γνωστοποιήσει κόσμους που μας περιβάλλουν κάθε στιγμή. Κόσμους στους οποίους ζούμε, αλλά για τους οποίους δε γνωρίζουμε τίποτα υπό κανονικές συνθήκες. Η Ανθρωποσοφία δε θέλει να μας γνωστοποιήσει κόσμους οι οποίοι είναι μακριά μας, δηλαδή κόσμους που μας είναι απρόσιτοι. Θέλει να μας φέρει πιο κοντά με τους κόσμους εκείνους που μας επηρεάζουν και μας περιβάλλουν. Ωστόσο, αυτοί οι κόσμοι είναι άγνωστοι για μας επειδή δε διαθέτουμε τα όργανα εκείνα που θα μας επιτρέψουν να τους παρατηρήσουμε.

Προς το παρόν, το μόνο που μπορούμε να κάνουμε είναι να ενημερώσουμε για τους κόσμους αυτούς τους ανθρώπους. Μπορούμε μόνο να επισημάνουμε και να ενθαρρύνουμε τους ανθρώπους να συμμετέχουν σε δραστηριότητες που θα «ξεκλειδώσουν» τα όργανα εκείνα που θα τους επιτρέψουν να αντιληφθούν αυτούς τους υψηλότερους κόσμους.

Βερολίνο, 28 Οκτωβρίου 1903 - (GA 88)

~ Rudolf Steiner

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σημείωμα του εκδότη	7
Εισαγωγή	9
1. Παράγοντες στην ανάπτυξη του παιδιού	13
2. Τα παιδιά με μεγάλο κεφάλι και μικρό κεφάλι	29
3. Το παιδί με υδροκεφαλία & το παιδί με μικροκεφαλία	43
4. Οι συναντήσεις του Rudolf Steiner με παιδιά με υδροκεφαλία	55
5. Παιδιά με δυσκολία στην εισπνοή ή την εκπνοή	69
6. Επιληπτικά παιδιά	83
7. Στερεότυπα της κίνησης στην παιδική ηλικία	119
8. Υστερικά παιδιά	131
9. Το μυστήριο της δυσλεξίας	151
10. Η ανάπτυξη και η πρόληψη της δυσλεξίας	179
11. Μεταμορφώσεις της κλεπτομανίας	193
12. Η ανθρώπινη οργάνωση μέσα στις χωρικές κατευθύνσεις	229
Βιογραφικό του Walter Holtzapfel	242

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΟΥ ΕΚΔΟΤΗ

Έχουν περάσει τριάντα χρόνια από την αρχική γερμανική έκδοση του βιβλίου αυτού και από την επανέκδοση της αγγλικής μετάφρασης. Στο μεταξύ έχουν γίνει πολλές νέες ανακαλύψεις σχετικά με τα ζητήματα που πραγματεύεται το βιβλίο και η ορολογία που χρησιμοποιείται για αυτά ενδέχεται να έχει αλλάξει· ωστόσο, τότε όπως και τώρα, το βιβλίο αυτό παραμένει εξαιρετικά επίκαιρο. Η προσέγγιση στη διάγνωση, τη θεραπεία, την προφύλαξη και την κατανόηση των προβλημάτων που εξετάζονται από τον αείμνηστο Walter Holtzapfel προσφέρει σε γονείς, εκπαιδευτικούς και ιατρούς έναν διαρκή πόρο αναφοράς. Καθίσταται απολύτως σαφές ότι, καθώς γινόμαστε μάρτυρες μιας ολοένα αυξανόμενης συχνότητας των προβλημάτων που συζητούνται εδώ, η ανθρωποσοφική προσέγγιση που παρουσιάζεται στο παρόν έργο μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στο να καταστούμε αποτελεσματικότεροι φορείς βοήθειας και θεραπείας.

Gerald Karnow, M.D.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι παρουσιάσεις που ακολουθούν βασίζονται κυρίως στις εμπειρίες ενός σχολικού ιατρού στο Waldorf School της Ουλμ στη Γερμανία και στο Rudolf Steiner School της Βασιλείας στην Ελβετία. Οι παρατηρήσεις και οι διαπιστώσεις προέρχονται από την ιατρική φροντίδα παιδιών με αναπηρίες, αρχικά στο Waldorf School της Ουλμ και αργότερα σε ιδρύματα για παιδιά με νοητική υστέρηση, «παιδιά που χρειάζονται ψυχική φροντίδα», στη δυτική Ελβετία. Τα δύο αυτά πεδία εργασίας αλληλοσυμπληρώνονται. Ότι παρατηρήθηκε και βιώθηκε στα ιδρύματα, μέσα από έντονες, γραφικές εικόνες, όξυνε το βλέμμα για μόλις μετα βίας αντιληπτές αποκλίσεις του ίδιου είδους στα παιδιά του σχολείου. Ότι χρησιμοποιήθηκε στα σχολεία ως θεραπευτικό μέσο για έναν συγκεκριμένο τύπο παιδιού, έπρεπε να προσαρμοστεί στις ακραίες εκδηλώσεις του στα ιδρύματα.

Οι αναφορές σε μεμονωμένα παιδιά που περιλαμβάνονται εδώ σημειώθηκαν καθώς προέκυπταν μέσα από την πρακτική εργασία. Για λόγους διακριτικότητας, προσωπικά στοιχεία έχουν κατά καιρούς τροποποιηθεί, ποτέ όμως σε τέτοιο βαθμό ώστε να επηρεάζεται η κατανόηση του εκάστοτε προβλήματος. Παράλληλα με τις περιγραφές των ψυχολογικών καταστάσεων, έχουν συμπεριληφθεί και οι σωματικές εκδηλώσεις, καθώς σε αυτές διακρίνεται με τη μεγαλύτερη σαφήνεια η πνευματική μορφή που υλοποιείται μέσα στο φυσικό.

Οι αναφορές περιλαμβάνουν τις συμβολές και τις παρατηρήσεις των δασκάλων και των παιδαγωγών, όπως αυτές διατυπώθηκαν σε συζητήσεις και συνέδρια. Οι ιατρο-παιδαγωγικοί στοχασμοί προσφέρουν έναν γόνιμο χώρο ανταλλαγής: από την παιδαγωγική αναφορά προς τον ιατρό μπορεί να διαμορφωθεί μια εικόνα που θα αποτελέσει έμπνευση για μια θεραπευτική ιδέα, ενώ για τον δάσκαλο η κατανόηση των ιατρικών συσχετισμών μπορεί να ανοίξει νέες παιδαγωγικές δυνατότητες. Ιδιαίτερα σήμερα, το ιατρικό συμπλήρωμα είναι απολύτως αναγκαίο για τον δάσκαλο, καθώς όλο και περισσότερα παιδιά προσέρχονται στο σχολείο με τις πιο ποικίλες διαταραχές υγείας, δημιουργώντας νέα παιδαγωγικά προβλήματα και δυσκολίες. Μέχρι τώρα, τα προβλήματα αυτά θεωρούνταν αντικείμενο της θεραπευτικής αγωγής, και φυσικά δικαίως. Ο συνδυαστικός κρίκος ανάμεσα στη σκέψη του παιδαγωγού και εκείνη του ιατρού είναι η γνώση του Rudolf Steiner.

Το παρόν βιβλίο αποσκοπεί στο να παρουσιάσει οπτικές γωνίες χωρίς να επιδιώκει να αποτελέσει ένα ολοκληρωμένο έργο. Στη σειρά των τύπων παιδιών που περιγράφονται, σε ορισμένους διακρίνεται μια εσωτερική σύνδεση. Άλλοι φαίνεται να στέκονται μεμονωμένα. Ωστόσο, η καθοδηγητική ιδέα που διατρέχει ολόκληρη την παρουσίαση θα καταστεί ορατή στο τελικό κεφάλαιο, «Η ανθρώπινη οργάνωση στις κατευθύνσεις του χώρου», ως αποτέλεσμα των προηγούμενων κεφαλαίων.

Η ελπίδα ήταν ότι αυτού του είδους η παρουσίαση θα

μπορούσε να λειτουργήσει ως ένα ερέθισμα για την κατανόηση της φύσης του παιδιού και ως ένα βήμα προς την επίλυση του μυστηρίου που μας προσεγγίζει σε κάθε μεμονωμένο παιδί. Για τον σκοπό αυτό, προϋποθέτει την εσωτερική δραστηριότητα του αναγνώστη. Δεν προσφέρει συνταγές με την κυριολεκτική έννοια του όρου.

***